Rolul şi valenţele actuale ale principiilor şi funcţiilor răspunderii civile

Lector univ.dr. Mirela-Paula COSTACHE
Universitatea „Danubius", Galaţi, România
mirelacostache@univ-danubius.ro

***Rezumat*:** *Mereu actuală în conştiinţa juridică, dar cu rădăcini atât de adânci în spaţiul dreptului şi nu numai, tema răspunderii civile îşi găseşte o nouă consacrare în actualul sistem legislativ de drept privat. De fapt, nu e o noutate, căci această noţiune nu a fost niciodată una monotonă. Cunoaşterea şi înţelegerea sensului noii reglementări în materia răspunderii civile, nu poate să aibă ca punct de plecare, decât studiul principiilor şi funcţiilor sale. Plecând de la conceptualizarea actuală a noţiunii de răspundere civilă, abordarea va fi orientată spre analiza, în contextul legislativ actual, a principiilor care guvernează şi conferă aplicabilitate sistemului răspunderii civile. În strânsă legătură cu acestea, vor fi studiate şi funcţiile aferente, văzute de doctrinari drept instrumente necesare, fiind vădit rolul pe care-l joacă în afirmarea şi menţinerea ordinii sociale. Folosind analiza de conţinut, printr-o cercetare documentară descriptivă, dar şi de analiză a bogatei literaturi de specialitate, prezentul studiu îşi propune să identifice conţinutul conceptelor mai sus enunţate, cu prezentarea unui punct de vedere asupra problematicii.*

***Cuvinte cheie*:** *răspundere civilă; prejudiciu; faptă ilicită; restitutio in integrum; prevenţie*;

Introducere

Indiferent că vorbim despre răspunderea civilă delictuală sau despre cea contractuală, scopul acestor instituţii este, neîndoielnic, acelaşi: *contribuie la apărarea drepturilor subiective ale individului, atât ca persoană fizică, dar şi juridică, şi implicit, la menţinerea ordinii sociale*. Corelativ rolului pe care-l deţine dreptul civil în societatea actuală, în aceeaşi măsură se identifică şi rolul răspunderii civile în cadrul dreptului privat: aplicarea principiului din dreptul roman *neminen laedere* (a nu vătăma pe nimeni) este elocventă în acest sens, dând aplicabilitate funcţiilor răspunderii civile, asupra cărora vom insista spre finalul acestei lucrări. Continuând în acelaşi spirit, reciproca este valabilă, conform adagiului *suum cuique tribuere* (dă fiecăruia ceea ce-i aparţine) [1].

Totalitatea normelor prin care se organizează şi funcţionează o societate, alcătuieşte cadrul normativ al respectivului sistem social. În societatea omenească, nu-i este nimănui îngăduit să încalce sfera drepturilor altei persoane, provocând altcuiva vreun prejudiciu, prin activitatea sau prin abţinerea sa. Această normă elementară de conduită nu este circumscrisă exclusiv raporturilor juridice, ci este un foarte vechi precept, cunoscut ca o regulă generală de comportare, încă din cele mai îndepărtate vremuri şi la cele mai diferite comunităţi şi orânduiri sociale [2]. Cu privire la rolul social-juridic al răspunderii civile şi impactul acesteia în evoluţia statală a omenirii, s-a opinat pe bună dreptate că, morala a fost cea care a influenţat în primă instanţă fenomenul răspunderii civile, urmând ca, la rândul ei, morala să fie adaptată şi ea fenomenului juridic [3].

1. Conceptul de răspundere juridică

În dreptul civil, ca ramură a dreptului privat, raportul juridic este definit ca o relaţie socială, patrimonială ori nepatrimonială, reglementată de norma juridică de drept civil, iar mijlocul de tragere

la răspundere a celui ce săvârşeşte o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii, este instituţia răspunderii civile.

Fundamentarea acestui concept juridic, este şi va fi determinată de marile transformări din societatea omenească, mai ales în spaţiul european al ultimelor două secole, făcând referire, evident, şi la reforma normativă, reformă ce a marcat spaţiul dreptului privat românesc, şi anume, intrarea în vigoare a noii codificări civile, adoptată prin Legea nr. 287/2009 [4]. Prin adoptarea Legii nr. 71/2011 de punere în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, la 1 octombrie 2011, Codul civil a intrat în vigoare, dată la care a fost abrogat cel din 1864, dar şi alte acte normative [5].

Efortul normativ aplicabil răspunderii civile, care se profilează ca o categorie fundamentală de drept [6], este unul pe măsură, dublat şi de o literatură de specialitate şi jurisprudenţă bogate, în plină evoluţie, de la o etapă la alta, aspect ce reiese şi din fundamentarea diferitelor forme ale răspunderii civile.

Textele articolelor 998-1000 ale Codului civil de la 1865, au consacrat timp de un secol şi jumătate principiile răspunderii civile, producătoare de efecte juridice, atât în plan delictual, cât şi contractual. Ce aduce nou actuala codificare civilă? Cadrul legal al răspunderii civile capătă o nouă consistenţă, în cadrul Cărţii a V-a *Despre obligaţii*, titlul II - *Izvoarele obligaţiilor*, capitolul al IV-lea, *Răspunderea civilă*. De evidenţiat însă că, nici vechea reglementare şi nici cea actuală, nu au definit acest concept.

În contextul acestei omisiuni a legiuitorului, de a emana o definiţie compactă şi satisfăcătoare, în literatura juridică s-au cristalizat diferite formulări, în dorinţa stabilirii uneia care să surprindă specificitatea acestei forme de răspundere socială.

În acest sens, se poate preciza că, răspunderea civilă este o formă a răspunderii juridice, care constă într-un raport juridic obligaţional, în temeiul căreia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat alteia prin fapta sa, ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul de care este ţinut răspunzător [7]. Jurisprudenţa şi doctrina au dezvoltat pe marginea acestei probleme şi alte definiţii, dintre care menţionăm şi pe următoarea, conform căreia „*răspunderea este acel raport juridic de obligaţii în care o persoană, numită răspunzătoare, este îndatorată să repare prejudiciul injust suferit de către o altă persoană*” [8].

Vom adăuga, pe marginea acesteia din urmă, câteva observaţii: *persoana este răspunzătoare pentru fapta sa*; *aceasta îşi asumă consecinţele care decurg din actul săvârşit*; *conduita persoanei este una care iese de sub incidenţa dreptului*; *victima îşi manifestă dorinţa reparării prejudiciului*; *persoana este obligată să repare dauna*; *părţile apelează la soluţia medierii, intervenind, la nevoie, forţa de constrângere a statului*; *dreptul subiectiv al victimei este protejat*; *intervine funcţia reparatorie a răspunderii*.

Iată, secvenţial, derularea consecinţelor în cazul producerii unui fapt ilicit, raportate la conduita fiecăreia dintre părţile implicate. Însă, cum s-ar derula acest proces, dacă s-ar acorda o atenţie mai mare criteriului preventiv, care ar anticipa şi preveni producerea iminentă a acelui prejudiciu? Acesta este de fapt semnalul de alarmă instituit de principiul precauţiei, greu de acomodat, cum precizează autorii [9], cu mecanismul răspunderii civile reparatorii.

Trebuie precizată amploarea pe care a cunoscut-o acest principiu, în legislaţiile la care ne-am raportat mereu, cu precădere la cea franceză, chiar dacă recunoaşterea acestuia este de dată recentă [10]. A fost remarcat potenţialul acestui concept, care a dat naştere în Franţa la un adevărat discurs doctrinar, însă şi faptic, deoarece numeroase decizii judecătoreşti confirmă apetitul jurisprudenţial pentru aplicarea principiului precauţiei [11]. În ceea ce ne priveşte, apreciem că, o ocazie oportună de a include acest principiu, alături de cele consacrate răspunderii civile, ar fi fost odată cu intrarea în vigoare a corpusului legislativ civil. Faţă de această problematică, ce va fi supusă analizei într-o

secţiune viitoare, achiesăm la ideea schimbării de optică a construcţiei instituţiei răspunderii, în care funcţia preventivă să capete un loc preponderent, dar sigur.

În dreptul european, dacă ne raportăm la legislaţia şi doctrina franceză, în definirea acestui concept au fost urmărite aceleaşi repere. „*Caracteristica răspunderii civile este de a restabili, pe cât de exact posibil, echilibrul distrus prin daună şi de a-l repune pe cel vătămat, pe cheltuiala celui responsabil, în situaţia în care s-ar fi găsit, dacă actul care a produs dauna nu ar fi avut loc*" [12].

Într-o altă abordare, răspunderea civilă capătă şi o dimensiune mai largă, fiind în egală măsură privită ca instituţie juridică, înţelegând prin aceasta ansamblul reglementărilor legale, privind angajarea obligaţiei unei persoane, de a repara prejudiciul cauzat altuia de fapta sa extracontractuală sau contractuală [13].

2. Principiile răspunderii civile

Dincolo de formele concrete pe care le cunoaşte, răspunderea juridică [14] este guvernată de anumite reguli comune, principii generale, al căror rol călăuzitor reflectă conţinutul, esenţa şi importanţa socială ale acestei instituţii. Cât priveşte natura principială a răspunderii civile, pe lângă prezentarea acestora, vom evidenţia rolul jucat de fiecare pentru menţinerea "ideii de justiţie" [15].

Doctrina nu s-a dovedit a fi unitară, în determinarea principiilor care caracterizează răspunderea juridică civilă. În timp ce unii autori [16] evocă şi analizează principiul legalităţii, cel al reparării integrale a prejudiciului şi al reparării în natură a prejudiciului, alţii [17], din considerente interpretative, elimină principiul legalităţii din această galerie, invocând caracterul de generalitate care îi incumbă, reţinând şi dezvoltându-le doar pe ultimele două. Efectele acestor principii, dar şi ale funcţiilor specifice răspunderii civile, trebuie privite în mod unitar, ele realizându-se în concret prin însumarea caracteristicilor individuale, dar conlucrând pentru asigurarea protecţiei şi intereselor legitime ale individului.

Cu privire la rolul acestora, în apărarea drepturilor subiective afectate şi menţinerea ordinii de drept, este inutil să mai reflectăm, căci însăşi noţiunea de principiu de drept, ca idee directoare, reflectă pe plan juridic valoarea de adevăr a celor afirmate deja. Însă, având în vedere calitatea de principii ale dreptului civil, se pune întrebarea, pot deveni acestea izvoare de drept?

Art. 1 din C. civil prevede, *expressis verbis*, rolul jucat de principiile generale ale dreptului, care pot deveni, în situaţii certe, izvoare de drept civil: „*Sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanţele şi principiile generale ale dreptului*".

Înainte de a îmbrăţişa un punct de vedere în legătură cu această posibilitate, remarcăm noutatea dispoziţiilor, prin includerea expresă a uzanţei şi principiilor în categoria izvoarelor de drept civil, aserţiuni care dominau de ceva vreme doctrina şi jurisprudenţa în materie.

Sistematizând paleta principiilor care guvernează dreptul civil, clasificarea acestora rămâne una clasică, şi anume:

- principii fundamentale dreptului român;
- principiile generale dreptului civil;
- principiile instituţiilor dreptului civil [18];

În opinia aceluiaşi autor, izvoare de drept civil nu pot fi decât principiile generale ale dreptului, atâta timp cât situaţiei nu îi este incidentă o altă normă juridică sau uzanţă [19].

Sunt principii generale ale dreptului, deci şi izvoare de drept civil, în virtutea normativităţii, pentru întreg sistemul de drept, având rolul de a fundamenta legea, următoarele: *principiul proprietăţii, principiul egalităţii în faţa legii civile, principiul îmbinării intereselor personale cu interesele generale, principiul bunei-credinţe, principiul garantării şi ocrotirii drepturilor subiective civile*. Totuşi se pune întrebarea, putem include, alături de acestea, şi *principiile reparării integrale şi*

în natură a prejudiciului, principii deosebit de uzitate şi esenţiale în spaţiul juridic, drept principii generale ale dreptului civil? Deşi sunt clasificate ca operând *secundum legem*, principiile reparării integrale şi în natură a prejudiciului coexistă cu texte de lege [20].

Considerăm că, prin ceea ce caracterizează aceste două principii, valorile sociale pe care le apără, îndrituiesc să fie asimilate principiilor generale de drept civil. Poate că, principiul garantării şi ocrotirii drepturilor subiective civile devine, în cazul de faţă, redundant în privinţa conţinutului. Pentru susţinerea punctului de vedere, plecăm de la ideea că, fiecare este ţinut să răspundă pentru propriile fapte. Mai mult, doctrina a alăturat celor două funcţii principale ale răspunderii şi o a treia, funcţia normativă. Aceasta face referire, pe de o parte, la întreaga operă normativă specifică răspunderii, şi, pe de altă parte, se referă la aceea că „*răspunderea în sine este o sursă normativă*" [21].

A. *Principiul reparării integrale a prejudiciului*, „*restitutio in integrum*", presupune înlăturarea tuturor consecinţelor dăunătoare ale unui fapt ilicit, în scopul restabilirii echilibrului, prin repunerea victimei în situaţia anterioară [22]. Acest principiu este dedus din însăşi esenţa ideii de răspundere civilă: refacerea echilibrului distrus prin intervenirea prejudiciului şi repunerea victimei în situaţia anterioară producerii lui.

Consacrat în trecut, prin interpretarea art. 998-999 şi art. 1804 C. civ. de la 1864, acest principiu este în mod expres fundamentat pe dispoziţiile 1385 alin. (1), art. 1349 alin. (2), coroborat cu art. 1350 alin. (2) C. civ., în funcţie de sursa delictuală sau contractuală a răspunderii. Aceste texte acoperă din lacunele vechii reglementări şi statuează asupra recunoaşterii valorii de principiu, pe care o are repararea integrală a prejudiciului: "*prejudiciul se repară integral, dacă prin lege nu se prevede altfel*" (art. 1385 alin. 1). Fundamentat pe această direcţie, rezultă că ideea centrală a răspunderii civile delictuale o constituie repararea integrală. Cât priveşte sancţionarea făptuitorului, aceasta trece în plan secund [22].

Concluzionând, cel care, cu discernământ, încalcă regulile de conduită legale, convenţionale sau impuse de anumite cutume, răspunde de toate prejudiciile cauzate, fiind obligat să le repare integral. Reechilibrarea patrimonială a prejudiciului trebuie să fie una corectă, judicioasă, adică la valoarea avută înainte de comiterea acelui delict civil, pe de o parte, dar şi în integralitatea pagubei produse, în aşa măsură, încât, patrimoniul victimei să nu cunoască nicio fluctuaţie negativă. De regulă, *gravitatea vinovăţiei* nu este, în practica instanţelor judecătoreşti, un criteriu pentru stabilirea cuantumului despăgubirilor, autorul prejudiciului răspunzând integral chiar şi pentru culpa cea mai uşoară [23]. Această dezdăunare, dă posibilitatea ca, atât *damnum emergens* (paguba suferită), cât şi *lucrum cessans* (beneficiul nerealizat), să fie acoperite integral, ca urmare a funcţiei reparatorii care incumbă răspunderii civile, după cum rezultă şi din dispoziţiile art. 1385 alin. (3) C. civ.: "*Despăgubirea trebuie să cuprindă pierderea suferită de cel prejudiciat, câştigul pe care în condiţii obişnuite el ar fi putut să îl realizeze şi de care a fost lipsit, precum şi cheltuielile pe care le-a făcut pentru evitarea sau limitarea prejudiciului*".

Facem precizarea că, prin reparaţie se înţelege acea prestaţie de a da, a face sau a nu face, pentru a înlătura consecinţele dăunătoare ale faptei ilicite. Argumentarea este susţinută de dispoziţiile art. 1381 C. civ.: (1) "*Orice prejudiciu dă dreptul la reparaţie*. (2) *Dreptul la reparaţie se naşte din ziua cauzării prejudiciului, chiar dacă acest drept nu poate fi valorificat imediat*".

Primul alineat enunţat pare a fi o sentinţă, şi probabil va fi des uzitat în jurisprudenţă, clarificând şi statuând că, orice prejudiciu presupune în mod judicios o reparare a lui. Pe de altă parte, principiul enunţă naşterea dreptului victimei de a obţine această reparaţie.

B. *Principiul reparării în natură a prejudiciului*. Strâns legat de principiul enunţat anterior, *principiul reparării în natură* [24] a prejudiciului, prevalează faţă de repararea prin echivalent.

Consecvent, legiuitorul, însuşind atât formulările doctrinei, dar mai ales soluţiile date de instanţe în această problematică, a formulat, *expressis verbis*, consacrarea acestui principiu prin dispoziţiile art. 1386 C. civ., pe care-l reproducem parţial în cele ce urmează: "(1) *Repararea prejudiciului se face în natură, prin restabilirea situaţiei anterioare, iar dacă aceasta nu este cu putinţă ori dacă victima nu este interesată de reparaţia în natură, prin plata unei despăgubiri, stabilite prin acordul părţilor sau, în lipsă, prin hotărâre judecătorească*".

Creditorii reparaţiei sunt, evident, victimele prejudiciului, atât victime directe, cât şi în postura de victime indirecte, drept ce va fi transmis şi moştenitorilor.

Dacă repararea în natură nu este posibilă, victima va fi despăgubită în cuantumul valorii bunului. Aceeaşi situaţie va fi reţinută, tot la dorinţa părţii vătămate de a prefera repararea prin echivalent, chiar dacă şi cea în natură ar fi fost posibil de onorat. Manifestăm empatie faţă de această alternativă legală, aflată numai la îndemâna celui prejudiciat, de a opta pentru revalorificarea dreptului pierdut, nefiind şi la latitudinea celui care s-a făcut vinovat de producerea faptei ilicite. Putem aprecia că, această imposibilitate se constituie ca o pedeapsă tacită pentru făptuitor, căruia i se va impune o conduită, care poate fi uneori în defavoarea lui, adică mai greu de executat, preeminenţă acordându-se, în mod judicios, victimei. Legiuitorul lasă şi la înţelegerea părţilor alegerea modalităţii de dezdăunare, iar când acestea nu se înţeleg, la latitudinea instanţei de judecată, orice abuz fiind evitat.

De acelaşi cadru juridic se bucură şi situaţia reparaţiei unui prejudiciu viitor, cu diferenţa că, respectivul cuantum al despăgubirii poate fi fluctuant, sporit, redus sau suprimat, precizează legiuitorul, atunci când după stabilirea lui se constată modificări asupra valorii iniţiale.

O analiză completă a dispoziţiilor enunţate, va fi realizată odată cu dezvoltarea celor două forme ale răspunderii pentru fapta altuia.

3. Funcţiile răspunderii civile

Răspunderea civilă dezvoltă două funcţii importante, şi anume, funcţia preventiv-educativă şi funcţia reparatorie, aflate într-o strânsă legătură. Acestea trebuie privite în corelaţie şi cu principiile deja enunţate. Efectului direct al principiului *restitutio in integrum*, îi corespunde funcţia reparatorie: *obligaţia de dezdăunare pentru prejudiciul suferit*.

Funcţia preventiv-educativă are un caracter general, fiind recunoscută tuturor formelor de răspundere. Aceasta constă în diminuarea numărului de prejudicii, ca efect al conştientizării obligaţiei de a le repara, căci orice prejudiciu dă dreptul la reparaţie. Conduita corectă, adaptată normativismului, se bazează, dacă nu pe conştiinţa echilibrată a persoanei, măcar pe temerea acesteia de a nu fi pusă în situaţia micşorării propriului patrimoniu. A fi responsabil, nu presupune cu necesitate ca acea daună să se fi produs, urmând a fi reparată. În egală măsură sau, mai bine zis, în primul rând, a fi responsabil, presupune a-ţi asuma permanent şi conştient *eventualele* prejudicii viitoare, starea de a nu le face să se producă, ceea ce depinde doar de conduita noastră. Numai aşa putem preveni survenienţa lor. "*Mieux vaut prévenir, que guérir*", spune francezul (mai bine este să previi, decât să repari - s.n.).

Caracterul educativ, se produce prin educarea societăţii, cu privire la respectarea valorilor sociale fundamentale, derivând şi din buna-credinţă şi simţul datoriei cetăţeanului, de a acţiona cu grijă, pentru a nu prejudicia interesele semenilor, în fond, de a respecta legea [25]. Prevenţia se traduce şi printr-o conduită voluntară, de abţinere de la săvârşirea în viitor a unei fapte ilicite.

Funcţia reparatorie constituie baza răspunderii civile, este intrinsecă acesteia, rezultând din dispoziţiile art. 1381 C. civ. Principiul reparării integrale a prejudiciului, se profilează ca o consecinţă

directă a acestei funcţii, întemeindu-se, potrivit unei opinii avizate, pe "exigenţele justiţiei comutative" [26]. Orice dezechilibru de natură patrimonială, se revendică a fi remediat prin intervenţia legii, care pune la adăpost pe victimă, iar prin efectul coerciţiei (la nevoie), prejudiciul va fi reparat în integralitate de către cel care s-a făcut vinovat de producerea lui. Aceasta este singura "sancţiune" pe care o prevede legea civilă: plata despăgubirilor îndrituite a le achita, pentru o judicioasă îndreptare a situaţiei, deosebindu-se de alte forme ale răspunderii juridice (administrativă - sistemul amenzilor, penală - sistemul punitiv).

După cum am enunţat, dauna poate fi reparată în integralitatea ei, fie în natură, mai exact în materialitatea bunurilor afectate/distruse, fie prin echivalent, sub forma acordării de despăgubiri. Aceasta din urmă este o soluţie destul de uzitată, fiind la latitudinea părţilor să stabilească întinderea despăgubirilor şi modalitatea de reparare, şi chiar de transmitere a acestora [27].

Funcţia reparatorie este numai relativă, deoarece, de multe ori, este imposibil de înlocuit acele prejudicii, în natura lor specifică, iar atunci când aceasta este posibilă, necesită o reinvestire de muncă socială, o nouă cheltuială de muncă, în vederea reîntregirii valorilor deteriorate. Facem referire la drepturile nepatrimoniale (drepturi care privesc existenţa, integritatea fizică, morală a persoanei sau referitoare la elementele de identificare a persoanei), ale căror posibilitate de reparare în natură, nici nu poate fi pusă în discuţie, intervenind despăgubirile în cuantumul valorii afectate. Unii autori au precizat că, în această situaţie, nu se mai poate vorbi decât parţial despre caracterul reparator, ci, mai mult, despre despăgubiri estimatorii şi arbitrare [28].

În acest context, s-a opinat că, nici un prejudiciu nu poate fi în mod absolut reparat, căci ce facem cu amintirea suportării producerii lui? Suferinţa fizică resimţită, ca urmare a producerii unui accident, sau cea de natură morală, ca urmare a pierderii unei fiinţe dragi, sunt "reparate" material prin plata unor despăgubiri, dar suma respectivă nu va putea niciodată să şteargă suferinţa victimei, nici să o aline măcar. Echilibrul valorilor pierdute nu va putea fi niciodată restabilit. Este motivul pentru care considerăm că, acele sume de bani sunt, mai degrabă, sancţiune pecuniară pentru făptuitor. Iată limita acestui principiu, care de fapt se regăseşte în limita fiinţării umane. Din această perspectivă, în dreptul pozitiv francez, se vorbeşte din ce în ce mai mult despre atribuirea de daune-interese, cu rol de „indemnizare", şi nu de reparare a prejudiciului [29].

La nivel european, aceste două funcţii au fost adoptate în mod diferit de legislaţii, accent punându-se cu precădere asupra uneia dintre ele, fie pe caracterul reparator al răspunderii civile, ca urmare a indemnizaţiei (este cazul Franţei), fie pe caracterul preventiv-educativ, specific sistemului de drept englez. Sistemul de drept german combină cele două direcţii, asumându-şi atât principiile justiţiei corective din dreptul englez, dar şi pe cele ale justiţiei reparatorii [30].

Concluzii

Din cele expuse, considerăm că ceea ce caracterizează conţinutul şi rolul principiilor şi funcţiilor răspunderii civile, se reflectă în conştientizarea faptului că, nicio acţiune ilicită nu va rămâne nesancţionată, contribuind, în acest mod, la ocrotirea drepturilor subiective şi intereselor legitime ale tuturor persoanelor fizice şi juridice.

Susţinerile doctrinare, puse în practică de jurisprudenţă, alături de analizele de drept comparat, par a fi dat roadele necesare pentru noul legiuitor, care a considerat necesară afirmarea expresă a principiilor răspunderii civile, într-o formulă care se apropie de ceea ce se gândeşte a fi în viitor, principiile europene ale răspunderii civile. Demersul cu privire la armonizarea acestora nu este unul facil, pe plan naţional fiind făcuţi primii paşi.

Referinţe

[1] *Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere* - Trăieşte cinstit, nu vătăma pe nimeni, dă fiecăruia ceea ce-i aparţine. Digeste;

[2] Ion M. Anghel, Francisc Deak, Marin F. Popa, *Răspunderea civilă*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 9;

[3] Pentru detalii, a se vedea Paul Pricope, *Răspunderea civilă delictuală în reglementarea noului Cod civil, a Codului civil din 1864 şi a dreptului european,* Editura Hamangiu, Bucureşti, 2013, p. 18;

[4] Legea nr. 287/2009 a fost republicată în Monitorul Oficial nr. 505 din 15 iulie 2011;

[5] Legea nr. 71/2011 a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 409 din 10.06.2011, fiind modificată prin Legea nr. 214/2013 (publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 388 din 28 iunie 2013) pentru aprobarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 4/2013 privind modificarea Legii nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative conexe. Una din modificările aduse Legii nr. 71, cu relevanţă pentru Codul civil, se referă la atribuţiile autorităţii tutelare;

[6] Ioan Albu, Victor Ursa, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 23. În acelaşi sens, referitor la importanţa răspunderii civile, în literatura juridică franceză de la sfârşitul sec. al XIX-lea, s-a spus că ea „*tinde să ocupe centrul dreptului civil, deci a dreptului în totalitatea sa; în fiecare materie, în toate direcţiile se ajunge la această problemă a răspunderii, în dreptul public, în dreptul privat, în domeniul persoanelor sau al familiei, ca şi în acela al bunurilor; ea este a tuturor momentelor şi a tuturor situaţiilor; răspunderea civilă devine punctul nevralgic comun al tuturor instituţiilor noastre.* L. Josserand, prefaţă la lucrarea lui André Brun, *Rapports et domaines des responsabilités contractuelle et délictuelle*, p. V, apud Ion M. Anghel, Francisc Deak, Marin F. Popa, *op. cit.*, p. 11;

[7] Liviu Pop, *Teoria generală a obligaţiilor*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2000, p. 160;

[8] Sache Neculaescu, *Reflecţii privind fundamentul răspunderii civile delictuale*, în revista Dreptul nr. 11/2006, p. 41;

[9] Liviu Pop, Ionuţ Florian Popa, Stelian Ioan Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligaţiile conform noului Cod civil*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2012, pp. 380-381. Mai mult, autorii anticipează în mod optimist schimbarea de optică a legiuitorului, printr-o reformare a conceptului de răspundere, caz în care funcţiile acesteia ar forma următoarea triadă: sancţiune, reparaţie, prevenţie;

[10] Iniţial a fost prevăzut în Legea nr. 95-101 din 2 februarie 2005 (în prezent abrogată), în prezent fiind consacrat în art. L.110-1 din Codul Mediului Francez (Le Code de l'environnement), Cod modificat prin Legea nr. 2012-1460 din 27 decembrie 2012. La nivel european, acest principiu este reglementat de art. 191 TFUE al Tratatului privind funcţionarea Uniunii Europene (fostul art. 171 TUE);

[11] Daphné Tapinos, *Prévention, précaution et responsabilité civile*, Paris, L'Harmattan, 2008. În cele peste 700 de pagini, autoarea inventariază, într-o lucrare remarcabilă, impactul aplicării în practică a acestor principii, pe de o parte, şi, pe de altă parte, susţine şi promovează necesitatea includerii unor obligaţii de prevenire şi de precauţie în cadrul răspunderii civile, de natură să asigure un cadru normativ adecvat dinamicii relaţiilor din societatea actuală;

[12] Rene Savatier, *Traité de la responsabilité civile en droit français*, Tome 1, Sirey, Paris, 1951, apud Philippe le Tourneau, *Droit de la responsabilité et des contrats*, 6-e edition, Dalloz, Paris, 2006, p. 367;

[13] Ion Dogaru, Nicolae Popa, Dan Claudiu Dănişor, Sevastian Cercel, *Bazele dreptului civil*, vol. 1, *Teoria generală*, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2008, p. 958; Eugenia-Carmen Verdeş *Răspunderea juridică. Relaţia dintre răspunderea civilă delictuală şi răspunderea penală*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2011, p. 75;

[14] Sunt principii ale răspunderii juridice următoarele: principiul legalităţii răspunderii, principiul răspunderii personale, cel al răspunderii bazate pe vinovăţie, principiul prezumţiei de nevinovăţie, principiul proporţionalităţii dintre sancţiune şi gravitatea faptei, principiul non bis in idem, principiul celerităţii tragerii la răspundere juridică, putând adăuga pe cel al umanismului, răspunderii şi principiul prevenţiei prin răspundere. Se constată că acestea nu au un caracter exclusiv juridic, ci

reflectă şi reguli politice şi morale. A se vedea, Vlad Barbu, Cătălin Vasile, Ştefania Ivan, Mihai Vlad, *Dreptul muncii*, Editura Cermaprint, Bucureşti, 2008, p. 344;

[15] Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, T.U.B., 1992, p. 69;

[16] Ion M. Anghel, Francisc Deak, Marin F. Popa, *op. cit.*, pp. 24-27;

[17] Liviu Pop, *Teoria generală a obligaţiilor*, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2000, pp. 166-167;

[18] Gabriel Boroi, *Curs de drept civil. Partea generală*, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2011, pp. 4-9;

[19] *ibidem*;

[20] Ion Dogaru, Nicolae Popa, Dan Claudiu Dănişor, Sevastian Cercel, *op. cit.*, p. 148;

[21] Paul Vasilescu, *op. cit.*, pp. 567-568;

[22] Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, Ediţia a IX-a, revizuită şi adăugită, Editura Hamangiu, Bucureşti, 2008, p. 159; Patrice Jourdain, *Les principes de la responsabilite civile*, 7-e edition, Dalloz, 2007, pp. 140-146. Autorul regăseşte aplicabilitatea acestui principiu în sentinţa judecătorului, care alocă victimei daune-interese în cuantumul prejudiciului suferit, pe scurt, "*tout le dommage mais rien que le dommage*" (trad.: întreg prejudiciul, dar numai la limita celui produs). De asemenea, sunt puse în discuţie şi alte aspecte, analizînd şi posibilitatea, disponibilitatea de a deveni victimă, luând în calcul predispoziţiile patologice ale acesteia, de a înlesni, încuraja producerea prejudiciului, contraargumentele derivând tot din practica judiciară, printr-o formulare celebră a Curţii de Casaţie. Este necesar ca dauna creată să nu fi fost decât urmarea producerii prejudiciului. La fel s-a statuat şi în practica judiciară naţională, despăgubirile acordate victimei trebuind să reflecte realitatea, printr-o justă şi integrală reparaţie a pagubei cauzate. Tribunalul Suprem, Plen, Decizia de îndrumare nr. 10/1961, în *Culegere de decizii a Tribunalului Suprem, pe anii 1952-1965*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 17;

[23] Ioan Ciochină-Barbu, *O nouă viziune asupra prejudiciului ca element al răspunderii civile delictuale*, în Revista Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, vol. 2, issue 1/2013, p. 208;

[24] Pentru exemplificare: restituirea bunurilor însuşite fraudulos; înlocuirea bunului distrus, pierdut, cu unul similar; remedierea defecţiunilor; anularea unui act juridic ilicit; etc. Patrice Jourdain, *op. cit.*, p. 137;

[25] Mihail Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1972, p. 29;

[26] Paul Vasilescu, *op. cit.*, p. 565. Autorul susţine că aceste exigenţe asigură nu numai un echilibru patrimonial, ci şi unul general, între subiecţii de drept, fiind antrenat şi principiul egalităţii în faţa legii civile a persoanelor;

[27] Sumă globală sau eşalonată, chiar sub forma unei rente viagere. Soluţia acordării rentei în legislaţia franceză este întâlnită, mai ales, atunci când prejudiciul constă într-o pierdere cu privire la anumite câştiguri (ex. leziunea corporală suferită a condus la diminuarea veniturilor salariale sau pierderea unicului părinte). Patrice Jourdain, *op. cit.*, p. 138. Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan, *op. cit.*, pp. 160-161;

[28] Pentru detalii, a se vedea Paul Vasilescu, *op. cit.*, p. 565;

[29] Muriel Fabre Magnan, *Droit des obligations*, vol. 2. *Responsabilité civile et quasi-contrats*, 2-eme éditions, PUF, Paris, 2007, p. 40;

[30] C. Van Dam, *European Tort Law*, Oxford University Press, 2006, p. 8, apud Paul Pricope, *op. cit.*, p. 19;